

umanjivanja ozbiljnosti ustaških i četničkih zločina, kao i pokušaji rehabilitacije četničkog i ustaškog pokreta pokazuju nužnost takve akcije.

Goran HUTINEC

Na izvorima hrvatskoga zapadnoeuropskog identiteta

Mirjana Matijević Sokol – Vladimir Sokol (2005), *Hrvatska i Nin u doba kneza Branimira, Drugo dopunjeno izdanje, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta, 114 str.*

Knjiga **Mirjane Matijević Sokol i Vladimira Sokola**, hrvatskih medievista širokih disciplinarnih dijapazona (povijesti, arheologije, latinske filologije, povijesti umjetnosti) – *Hrvatska i Nin u doba kneza Branimira* – cjelovita je sinteza hrvatske povijesti druge polovice 9. stoljeća, koje se po upečatljivosti i povijesnim tragovima naziva Branimirovim vremenom. Proizišla iz dugogodišnjeg istraživanja svih relevantnih izvora, literature i – za rano srednjovjekovlje od suštinskog značenja – arheoloških nalaza, knjiga okuplja podatke o Hrvatskoj u vrijeme kneza Branimira kada se hrvatski narod duhovno opredijelio za zapadnoeuropski identitet, značaj bez presedana u praskozorju hrvatske povijesti. Pismo pape Ivana VIII. knezu Branimiru, ženske naušnice iz Stranča i Piramatovaca te tlocrt Crkve sv. Križa u Ninu – pomno su izabrani simboli hrvatskog identiteta Branimirova vremena koji slikovno uokviruju i krase knjigu.

Knjiga je podijeljena u tri tematska bloka: Povijesna razmatranja (str. 5-34), Pisana svjedočanstva o knezu Branimiru (str. 35-74) te Materijalna kultura Hrvata u Branimirovo doba - reprezentativni primjerci nakita (str. 75-98).

Na početku poglavlja *Povijesna razmatranja* (str. 5-34) nalazi se fotografija Crkve sv. Spasa na Vrilu Cetine koja je kulturnovjerski posljedak franačke, zapadnoeuropske prisutnosti na našim prostorima. Znakovito je da je ta naša crkva, koja pripada karolinškoj umjetnosti nazvanoj *westwerk*, i posebnim vladarskim pristupom iz vanjskog stubišta dopunila poznavanje europske predromanike (slika na str. 10). Tako drevna crkva s izvora Cetine simbolično najavljuje stranice „povijesnih razmatranja“ koje govore o suvezu Franaka i Hrvata od samih hrvatskih povijesnih početaka. Želeći obnoviti Zapadno Rimsko Carstvo, Franci su se pokrenuli iz „dokonih“ galo-germanskih krajeva i krajem 8. stoljeća „osvanuli“ na dijelovima nekadašnjeg dunavskog limesa gdje su odvajkada „divljali“ brojni, uglavnom nepoznati narodi, u ondašnjoj europskoj percepciji, nemilosrdni „apokaliptični“ jahači s Istoka. Upravo su se tom slikom u civiliziranoj Europi prikazivali Avari koji su u kratko vrijeme zagospodarili Istokom i, otimajući i ubijajući poput svojih prethodnika Huna, zalijetali se duboko na Zapad. Franci kao prvi zapadni osviješteni branitelji kršćanske srednjovjekovne Europe preuzeli su ulogu predvodnika da ih upokoje zauvijek. I uistinu su ih upokojili djelomičnom zaslugom hrvatskih četa kneza Vojnomira negdje u Potisju (str. 7). Hrvatska historiografija posve je zanemarila taj podatak koji, po autorima, nadaje potvrdu da je Hrvatska integracijski zahvaćala svoje povijesne prostore iz fraze „od Drave do Jadrana“ od samih svojih početaka.

Deveto je stoljeće u mnogočemu presudno za hrvatski narod i njegovu povijest. Prestankom rata u Panoniji nadošlo je stogodišnje razdoblje stabilizacije na cjelokupnom prostoru buduće hrvatske države. U devetom se stoljeću prvi put pojavljuje hrvatska država i hrvatsko političko ime u titulacijama hrvatskih vladara. U devetom je stoljeću, konačno, mlada i moćna Papinska Država javno priznala Hrvatsku, obilježivši je, povijesno gledano, atributom najstarije slavenske kršćanske države. No stoljeće početaka hrvatske države i suveznitva sa Zapadom posebno je po sakralnome graditeljskom zamahu, pa Hrvatska danas ima gotovo najveći predromanički fundus ulomaka kamene plastike u Europi. Napose se ističe graditeljstvo Branimirova doba s desetak ubiciranih crkava na prostoru od Zrmanje do Cetine. Uz sakralne građevine reprezentativnih nacrtu redovito su otkrivani natpisi u kamenu s pismenošću visokog latiniteta (str. 12). Takvi se natpisi u hrvatskoj povijesti 9. stoljeća redaju od Višeslavove krstionice s početka pa do Branimirovih natpisa s kraja stoljeća. Danas se sačuvalo čak pet s Branimirovim imenom (str. 12).

Branimir (879-892) je vladar za čije je kratke vladavine Hrvatska stekla europsko priznanje (lipanj 879), plaćanje prinadležnosti gradova dalmatinske teme hrvatskom vladaru (80-ih 9. st.) te pravo ubiranja takse za prolaz kroz teritorijalne vode (nakon bitke kod Makarske, 887). Iako je do danas nerazjašnjena priča u svezi njegova podrijetla i dolaska na hrvatsko prijestolje, Branimirovo bi ime, po autorima, zasigurno valjalo povezati s panonskim knezom Muncimirom (između 873. i 884) koji je najvjerojatnije 892. postao njegovim nasljednikom (str. 14-15).

Autori drže da hrvatska historiografija od sredine 20. stoljeća naovamo gleda na srednjovjekovnu Slavoniju-Slovinje kao na odvojenu, zasebnu zemlju ili pak kao na „ničiju zemlju“ s kojom ranosrednjovjekovna Hrvatska, „jedna od sklavinija“, nije previše povezana. Njihovi kontakti su tek sporadični kontakti susjedstva. Međutim, često se zanemaruju „sitni“ podatci poput Muncimira ili Krešimirova bana Zvonimira koji bi možda govorili u prilog tomu da je srednjovjekovna Slavonija-Slovinje bila periodični zaklon ili čak banovina Trpimirovih nasljednika. Ako pak ima dvoumica glede teoretiziranja s podacima nasušnima za političku povijest, nema ih glede materijalnih ostataka otkrivenih arheološkim istraživanjima. Ona su pokazala da je u prvoj polovici 9. stoljeća pretkršćanski sloj ukopa u srednjovjekovnoj Hrvatskoj na ninskom položaju Ždrijac i u srednjovjekovnoj Slavoniji-Slovinju u okolici Zagreba gotovo nevjerojatno identičan. Potvrdu hrvatske prisutnosti na potezu od Drave-Dunava do Jadrana donio je i Branimirov suvremenik, engleski kralj Alfred Veliki, čija je geografija bila suma sumarum ondašnjega geografskog znanja u Europi. On zemlju od „puste zemlje – avarske pustinje“ (sjeverno od Drave) i „južno od Ister“ (Dunava) pa do Jadrana zove antičkim imenom Dalmacija, isto kao i sve druge europske zemlje koje su se našle na tlu nekadašnjeg Rimskog Carstva (Bohemijom Češku i sl.). U tim je granicama, kako navodi Toma Arhiđakon, bila i Splitska nadbiskupija sredinom 9. stoljeća prema povelji kneza Trpimira (str. 27).

U drugom poglavlju knjige *Pisana svjedočanstva o knezu Branimiru* nalazi se cjelokupna latinska građa o knezu Branimiru s transkripcijom, dobrim prijevodom i iscrpnim komentarom profesorice Mirjane Matijević Sokol. Pisana svjedočanstva o knezu Branimiru podijeljena su na: 1) Pisma pape Ivana VIII. iz čijeg je registra izvučeno pet pisama (str. 35-57), 2) Pisma pape Stjepana VI. s dva pisma koja se tiču crkvene problematike (str. 57-61), 3) Ostala diplomatska i narativna vrela s napomenama iz „Salonitanske povijesti“ Tome Arhiđakona (str. 61-62), 4) Čedadski evangelijar s faksimilom potpisa kneza Branimira i njegove žene Maruše (str. 62-63) te 5) Epigrafički spomenici (str. 63-74) na kojima je ime

kneza Branimira zabilježeno četiri puta u formuli datacije i jednom u formuli donatora (str. 64). Od Branimirovih natpisa koji su pronađeni na ostacima visokokvalitetnog crkvenog namještaja (Muć, Nin, Šopot, Ždrapanj i Otres) poseban je onaj iz Muća Gornjeg koji se ističe visokom razinom latinskoga jezika i pleterne ornamentike te, napose, datiranjem 888. godine po kršćanskoj eri, čime je još jednom potvrđeno da je Branimirova Hrvatska bila „svjesno otvorena najnovijim kulturnim strujanjima s franačkog Zapada“ (str. 68).

Materijalna kultura Hrvata u Branimirovo doba – reprezentativni primjerci nakita posljednje je poglavlje knjige. Potječe uglavnom iz grobnih nalaza. Nekropola je, kako kaže Vladimir Sokol, „najvažniji izvor za proučavanje najstarije tvarne kulture Hrvata“ čiji bogati sadržaj „dobro oslikava ljude toga doba, njihov socijalni status, estetiku koju su nosili usporedno s vladajućim modnim trendovima, ali i razinu duhovnosti izraženu kroz složene poganske običaje“ (str. 75). Prihvativši kršćanstvo sredinom 9. stoljeća, Hrvati su promijenili pogrebni obred; napustili su polaganje hrane u grob i prilaganje dragih predmeta iz pokojnikova života i onih potrebnih za put u onostrani svijet. Od tada se u Hrvata ljudi pokapaju samo u odjeći s uobičajenim svakodnevnim nakitom: s prstenjem i naušnicama u žena te s ostrugama (bez oružja) u muškaraca. Upravo je izrada spomenutog nakita i ukrasa dostigla značajnu kvalitetu u Branimirovo doba.

Autor podastire modele nakita, napose naušnica od kojih većina predstavlja samosvojan kulturni izraz, unikate bez europskih paralela (str. 76-92). Uz to, starohrvatske četvero-jagodne filigranske naušnice, kako naglašava autor, stvaraju poseban matematički modul koji je drukčije postavljen od srednjoeuropskog staromoravskog modula i balkanskog starobugarskog modula. Slično je i s prstenjem s tzv. „štitastim“ proširenjem na gornjem dijelu i s ispupčenim „okom“ (str. 94-95).

Kao vrlo rijedak, ali značajan ukras muške odjeće navode se konjaničke ostruge. One su dio bojne opreme ali i oznaka hijerarhijskog ranga. U Hrvatskoj je pronađen jedan od najvećih fundusa karolinških ostruga u Europi. Biskupija kod Knina čuvala je najreprezentativnije primjerke ostruga ne samo karolinške nego i hrvatske provenijencije. Zanimljivo je da su neki arheolozi pretpostavili da su jedne na kojima se nalazi križ osobno pripadale knezu Branimiru (slika na str. 97).

Knjiga je popraćena svim poznatim izvorima i literaturom o Branimiru, Branimirovu dobu i hrvatskom ranom srednjovjekovlju. Na kraju se nalazi i kratka biografija dvoje autora. Knjiga *Hrvatska i Nin u doba kneza Branimira* jest svjedočanstvo kako vlastite samosvijesti tako i kulturnoga i duhovnoga upisa hrvatskoga naroda u europsku povijest.

Ivan BOTICA

Podravina

Podravina časopis za multidisciplinarna istraživanja, vol. IV, br. 8,
Koprivnica prosinac 2005, str. 1-204.

U nakladništvu izdavačke kuće „Meridijani“ objavljen je 8. broj „Podravine“, časopisa koji svojim multidisciplinarnim pristupom daje veliki doprinos što cjelovitijem poznavanju

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

38

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a bold, sans-serif font, followed by the word 'press' in a smaller, lowercase, sans-serif font. The 'FF' is stylized with a horizontal line through the middle of the letters.

ZAGREB 2006.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 38

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2006. godine

Naklada

400 primjeraka